

בארות המים

שאינה גבוהה עשרה טפחים

דפרכי' אימא צהדי סככה ע"כ צעינן לאכשורי אף צפחות מעשרה טפחים.

והגרע"א (הגדמ"ח) תירץ דאי משום דירה סרוחה סגי בחקק צתוכה ז' על ז' בגובה י' ואף רחוק מן הדפנות, ולהכי צעימנא לן דצעינן דפנות גבוהות י' טפחים, ולפ"ז ניחא אף קושית הגמ' לקמן דילמא צהדי סככה, די"ל דהיינו נמי בגוונא דחקק צאמלעה להשלימה לי' טפחים דלא הויא דירה סרוחה, אולם אכתי העירו לשיטת התו"י (שנז ז ב) דהיכא דפנות גבוהות עשרה מצחוץ מהני חקק אף מופלג מן הדפנות דומיא דצית שאין צו עשרה לענין שבת, אכתי תיקשי, דהא צכה"ג דחקק צאמלעה ואיכא עשרה מצחוץ צהדי סככה צאמת כשרה, וע"כ דקושית הגמ' צלא חקק, ותיקשי דתיפו"ל משום דירה סרוחה (דפסול אף צדיעצד לרוב הראשונים וכנ"ל).

ולכאור' י"ל דהא לקמן (יב) איתא דנויי סוכה אין ממעטין גובה הסוכה ופירשו רש"י ותוס' ורוב הראשונים דהיינו אף לקולא דאין ממעטין מגובה י' טפחים לפסול, וכתבו תוס' והראשונים שם דלא הויא דירה סרוחה (ועמשנ"ת בזה לעיל צע"א) ויעוין צר"י מלוניל שם דציאר וז"ל צגובה אדם יכול לצממס קומתו מעט או להסב ולא הוי דירה סרוחה עכ"ל ומשמע דלא הוי דין צנויין דוקא, ויעוין צר"י מלוניל לעיל (ד א) דציאר הא דהוצין משו דירה סרוחה: שהרי אין יכול לעמוד צתוכה אפילו מיושב לפי שההוצין יורדין ופולעין את מוחו ונוקרין את עיניו עכ"ל (וכע"ז לשון המאירי שהרי ההוצין טופחין על פניו ומנערין אותו) והאי טעמא לא שייך צסוכה פחותה מעשרה דליכא הוצין היורדין.

ויעוין צפנ"י דתירץ עוד, דאי משום דירה סרוחה, אם פירס תחתיה נויין יש להכשיר אפילו אם הסכך עצמו נמי פחות מעשרה דמאי שנא הא אין עיקר הסכך נראה צסוכה ואפ"ה כשירה דלא מיקרו דירה סרוחה, משא"כ למאי דילפינן גובה מקרא או מהלכתא לעולם צעינן מיהא שיהא עיקר הסכך גובה עשרה דאם לא כן תו לא מתכשרי על ידי נוי סוכה שלמטה ע"כ, מיהו מסיק התם דיש לחלק דהתם דלנוי סוכה ליכא דירה סרוחה מה שאין כן צדליכא עשרה אי נמי דלנוי סוכה איכא דירה סרוחה עכ"ל.

ושאינה גבוהה עשרה טפחים מנלן - עמדו האחרו', דמאי מיצעי ליה מנא לן, והא לעיל (ע"א) גבי הוצין יורדין למטה מי' וחמתן מרובה מצילתן דסבר אציי לאכשורי מסיק צבא דדירה סרוחה היא ואין אדם דר צדירה סרוחה [ויעוין עוד להלן (י א) כל שאינה ראויה לדירה והיכי דמי דלא גובה עשרה כו'] ולכאורה מה"ט איכא למיפסל כל סוכה שאינה גבוהה עשרה טפחים.

ולמשמעות הרמב"ם (פ"ה ה"ב) דהך דינא דהוצין יורדין לא הוי אלא לכתחילה בעלמא ניחא, אף דעת רוב הראשונים דפסולה אף צדיעצד, וצפשוטו היינו מדאורייתא (וכן מוכח צפשוטו לקמן י א, ואף אי הוי מדרצנן לכאו' ליכא הכרח מלישנא דמתני' דפסולה מדאורייתא, אלא די"ל דכיון דיעינן דפסולה מה"ט צעי לפרושי מנא לן) ולפ"ז קשה, ומיינו צזה כמה וכמה דרכים:

הפני יהושע תירץ דהא"נ הוי מני מימר דפסולה משום דירה סרוחה, אלא דכיון דאף לענין שבת שיעור מחינה עשרה טפחים, צעי מנא לן, ומה"ט הוצרכו התוס' צסוגין לצבאר דאף מחינות שבת ילפי' מהך דרשא.

והוסיף הפנ"י דאף לענין סוכה נפק"מ בגוונא דהסכך גובה עשרה טפחים אף המחילות אינן גבוהות י' טפחים, דאי משום דירה סרוחה סגי דהסכך גובה י' טפחים אף דאין המחילות מגיעות לסכך [אך יל"ע היכא שמעינן ממתניתין דידן דצעינן מחילות גבוהות עשרה טפחים, דהא לענין גבוהה מעשרים אמה, לרצה דמכשיר צדפנות מגיעות לסכך, ע"כ דקאי על הסכך ולא על הדפנות, ואף לשאר אמוראי עכ"פ איכא לפרושי הכי, וז"ל דסמיך אמתניתין דלקמן (טו א) מלמטה למעלה אם גובה עשרה טפחים כשרה].

אך עמדו האחרו' דהא לקמן (הב) פרכי' וממאי דחללה עשרה לצר מסככה אימא צהדי סככה, והתם אכתי תיקשי דהא הוי דירה סרוחה.

והערוך לנר כתב דהא"נ לא פריך מנ"ל צדפחות מעשרה פסולה דהא ידעינן צאמת דדירה סרוחה היא, אלא פרכי' מנ"ל דסגי צגובה עשרה, וגם לדרך זו קשיא דלהלן

דבעשרה לא חשיבא דירה סרוחה, דכיון דרשותא אחריטא היא שירדה שכינה עד לשם אלמא זה חלוק מדירת בני אדם יעו"ש].

אולם אכתי תמה הגרע"א (שם) מנין פשיטא לגמ' דבעינן עשרה טפחים מלכד דינא דדירה סרוחה, דילמא באמת טעמא דמתני' הוי רק משום דירה סרוחה, וצפוטו ז"ל דסמיך אמתני' דלקמן (טו א).

עוד לנו ליישב עיקר הקושיא, די"ל דרק אחר דנאמר דין שיעור עשרה טפחים בסוכה, בעינן דכל הך שיעורא יהא חזי לדירה, וכיון דע"י ההוצין מקצת מהשיעור לא חזי אלא לדירה סרוחה, אינו מנטרף לשיעור י' טפחים דדירה [ויש שתי' דכל הא דפחות מי' חשיבא דירה סרוחה היינו רק אחר דהלכיה תורה בסוכה שיעור י' טפחים, כיון דהלכיה תורה דירה חשובה די' טפחים, אך מסבירא איכא שם דירה אף צפחות מעשרה טפחים (ויעוין עוד בער"ל דנקט דמקרא דכפרת ילפי'

ה' ע"א

עם הכפורת חלקו רשות לעצמן (ויעוין במהרש"א לק' ע"ב) ומשמע דהא דירדה שכינה למעלה מעשרה היינו דוקא ע"ג דבר המפסיק רשות (והא דמשני גבי הר סיני וגבי הר הזיתים למעלה מעשרה היינו דההר עצמו למעלה מעשרה חולק רשות) ויל"פ כן אף בדברי רש"י הכא.

ולפ"ז הילפותא כפשוטה, דבארון אהנו מחינותיו לחלוק רשות על גבו [אך בלא המחירות, כשם דדף גזוה עשרה הצולט ברה"ר לא חשיב רה"י ה"נ לא חשיב לחלוק רשות] ומהתם ילפי' דשיעור מחינה עשרה [ומ"מ אכתי יתכן דהך שיעורא הוי רק במקום ולא בעצם המחינה].

שם - הריטב"א תמה דהיכי מייתי ראייה לדין תורה מדצרי רבי יוסי כאלו הם מן הכחוב או הלכה למשה מסיני שלא ירדה שכינה למטה, והציא הריטב"א דצירושלמי (ה"א) מייתי לה מגזירה שוה נאמר כאן דיבור ונועדתי לך שם ודצרתי ונאמר להלן כי מן השמים דצרתי עמכם מה דיבור להלן רשות אחרת אף כאן דיבור רשות אחרת.

ובירושלמי (שם) שם פריך רבי יוסה צעי אילו מגדל שהוא עומד בתוך הבית גזוה כמה שמא אינו מותר להשתמש מתוכו לבית ומן בית לתוכו, והיינו דכיון דהארון היה בתוך המשכן הרי לא חלק רשות לענין שבת (ומשני אלא בשעת שהיה מרצע להן את הרוחות אגן קיימין ויעו"ש במפרשי הירוש' ויעוין במרומי שדה בסוגין).

ולקמן (ה' ב) פרכי' ממאי דחללה עשרה בר מסככה אימא צהדי סככה, ופירש רש"י כי ארון וכפורת, ומשני דילפי' מכרובים דכתיב סוככים כנפיהם על הכפורת והיו גזוהין עשרה אלמא דקרייה רחמנא סככה למעלה מעשרה, ופירש רש"י שם וז"ל אלמא מכנפיהם ולמטה עד הכפורת קרוי סכך כו' אלמא תחת כנפיהם עשרה טפחים חלל עד הכפורת וקרי ליה סוכה עכ"ל.

ותניא רי"א מעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה - פירש רש"י וקרא כתיב דעל כפורת ירד שמע מינה למעלה מעשרה מיפסקא רשותא, וז"ל רש"י בעירובין (ד' ב) אלמא עשרה הוי מחינה דלמעלה מעשרה לא חשיב ליה רשות תחתית אלא רשותא אחריתי עכ"ל, ולפ"ז משמע דעיקר הילפותא דרשות הקרקע נמשכת עד גזוה י' טפחים [ומה"ט נמי רה"ר תופסת עד עשרה ולמעלה הוי מקום פטור] וממילא שמעינן דבעינן מחינה עד גזוה י', דבעינן מחינה כנגד כל הרשות, ומבואר בתוס' דמהכא שמעינן נמי לכל מחילות שבת וכ"נ בסוגיא דעירובין (ד' ב).

ויעוין צהידושי רבינו חיים הלוי (פי"ז משבת) דציאר צשיטת הרמב"ם שם וז"ל בכל מחילות רה"י דבעינן שיהא גזוהן עשרה עיקר השיעור אינו בעצם המחילות, כי אם בהמקום, דבעינן שגזוה עשרה שבו יהא מוקף מחילות, ואם מלאנו גזוה עשרה שמוקף מחילות בכל העשרה שבו, לא איכפת לנו כלל בעצם המחילות אם הן מחזיקות עשרה אם לא, וע"כ גם הכא בלחי של אשורה נהי דכחותי מיכתת שיעוריה, אצל הרי זה לא מהניא רק דעצם הלחי לית ציה שיעורא, אצל בהמקום הרי עכ"פ כל הגזוה עשרה חסוב מוקף מקצת מחינה רביעית דמועיל זאת דדיני מחינה עכ"ל, וכבר עמדו דהוא מבואר היטב לפי המבואר הכא, דעיקר הילפותא הויא דעצם הרשות הויא עשרה, אלא דממילא בעינן מחינה כנגד כל גזוה הרשות [אך במקו"א נתבאר דאף לדברי הגר"ח שיעורא דד' טפחים הוי שיעור בעצם החפלא דמחינה].

והרא"ה כתב וז"ל ותניא מעולם לא ירדה שכינה למטה וכתב דעל הכפרת נחתא אלמא עשרה טפחים הויא מחינה עכ"ל, וז"ל הריב"ן אלמא דהאי דהוה שכינה על הכפורת לא חשיב ליה למטה, הואיל ומחינה עשרה הויא בין שכינה לארץ עכ"ל, ולקמן (ע"ב) דפרכי' אימא עשרה צהדי סככה פירש רש"י וז"ל דלמא צהדי סככה כי ארון וכפורת עכ"ל, ויעוין להלן בסמוך מד' הירושלמי, ומשמע דהילפותא מעצם הא דהארון

וכן מצואר בדברי רבינו חננאל (שבת שס) וז"ל כיון דלא חזי לדירה אין המחילות מועילות, אלא כמו שאין שם מחילות דמו עכ"ל.

והריטב"א (לעיל במתני' ז א) כתב וז"ל דלא חשיב סכך בשאין חלל תחתיו עשרה טפחים כדאיתא בגמרא עכ"ל, ונראה דגדר הילפותא דבפחות מעשרה לא חשיב סכך, וכ"ה בר"י מלוגיל שם וז"ל שאינה גבוהה עשרה טפחים פסולה לפי שלא יקרא סיכוך אלא אם כן יש לו חלל תחתיו עשרה טפחים דכתיב והיו הכרובים כו' עכ"ל, ולכאורה לדבריהם תרי דיני נינהו, חדא דבעינן מחילה עשרה, ולזה מהני אף מחילה שכנגד הסכך, אלא דמלכד זה בעינן דיהא הסכך גבוה עשרה טפחים, אולם יתכן דגם כוונתם ע"ד הנ"ל, דהא דלא חשיב סכך בפחות מי' משום דלא חשיב רשות ומקום, וי"ל דממילא תו לא חשיבי נמי מחילות כלפי תוכו.

אל יוכיחו ציץ וזר שלא נתנה בהן תורה מדה כלל - המוס' הקשו דהא לעיל אמרי' דציץ שיעורו צ' אצבעות, ודחקו דדרבנן הוא, אך האחרו' כתבו דכיון דהך שיעורא לא כתיב בקרא קרינן ליה שלא נתנה בהן תורה מדה, אף דניתנה מידת הציץ הלכה למשה מסיני [וכע"ז מנינו בלשון הרמב"ם (פכ"ו מהל' שבת ה"א) היוצא חוץ לתחום המדינה בשבת לוקה שנאמר אל יצא איש ממקומו ביום השביעי, מקום זה הוא תחום העיר, ולא נתנה תורה שיעור לתחום זה אצל חכמים העתיקו^א שתחום זה הוא חוץ לשנים עשר מיל כנגד מחנה ישראל, וכך אמר להם משה רבינו לא תלאו חוץ למחנה, ומדברי סופרים שלא יצא אדם חוץ לעיר אלא עד אלפים אמה כו' עכ"ל].

ה' ע"ב

בעלמא קי"ל דרבי יהודה ורבי מאיר הלכה כרבי יהודה, והערוך לנר (לעיל ע"א) תירך דכיון דאמר רבי יוסי דלא ירדה שכינה למטה מעשרה, ע"כ דאיהו סבר כרבי מאיר, דלרבי יהודה הא ירדה שכינה למטה מעשרה, ולהכי פסק כוותיהו דהא רבי יוסי ורבי יהודה הלכה כרבי יוסי.

ויעוין צמח ש"א שם וז"ל יראה דהך ילפותא דלא ירדה שכינה למטה דשמעינן מיניה דלמעלה מעשרה מפסקא רשותא ודאי קיימא ואינו קותר הך דיליף הכא דלא הוי רשות אחרת אלא בחללה עשרה לבר מסככה דלענין דלהוי ע"ג רשות אחרת אפילו בגבוה עשרה עם סככה קאמרינן לעיל דמפסקא רשותא, והכא דלהוי תוכה רשות אחרת כמו סוכה קאמר דלא הוי אלא בחללה עשרה לבר מסככה והכי אמרינן בפ"ק דשבת (ו א) דבית שאין תוכו עשרה וקירוי משלימו לעשרה על גגו מותר לטלטל בתוכו אין מטלטלין כו' עכ"ל.

ומבואר בדבריו דמהתם ילפי' דמתנאי הרשות דיהא זה חלל עשרה, וכל דליכא חלל עשרה אינה חולקת רשות לעצמה.

ויעוין ברבנו חננאל (שבת ז ב) גבי בית שאין צו עשרה דטעמא דבעינן חלל עשרה משום דבעינן דיהא ראי לדירה (ויעוין להלן בסמוך) ויעוין במאירי (לעיל במתני' ז א) דביאר הילפותא מכרובים שכל חלל שאין צו עשרה טפחים גובה אינו ראי לכלום עכ"ל.

אולם יתכן דאחר דילפי' דמתנאי רשות דיהא זה חלל עשרה, ממילא כלפי תוך הרשות לא חשיבי כלל מחילות, ומשום דמחילות הוו דוקא מחילות הגודרות רשות [דמהאי טעמא מחילה למקום פחות מארבעה לא הויא מחילה וכמצואר בשבת (קא א לפירש"י וברש"י כ"ד)] וכן מצואר בלשון רש"י בשבת (ו א) דבית שאין בתוכו עשרה חסר במחילה וכ"נ מדברי הראשונים.

הניחא לרבי מאיר דאמר כל האמות היו בינוניות אלא לרבי יהודה דאמר אמה של בנין ששה טפחים ושל כלים חמשה מאי איכא למימר ארון וכפורת כמה הוי להו תמניא ופלגא כו' - מדברי הרמב"ם (פ"ג מבית הצחירה ה"ב) מצואר דקי"ל כרבי מאיר, ועמדו האחרו' דהא

^א הוא כלשון שטבע הרמב"ם (בהקדמה ליד החזקה ובפ"א מת"ה ה"ט ובכ"ד) מעתיקי השמועה, שהעתיקו השמועה איש מפי איש עד משה רבינו [ובשאר מקומות נקיט הרמב"ם לישנא דמפי השמועה למדו (וע' סנהדרין פה א ובכ"ד)].